

Értékek az óvodai nevelésben

Mottó:

**„Az új ember nevelésének már az óvodában
meg kell kezdődnie.”**

(Gyermeknevelés 1949.)

Az óvodai nevelésünk **lényegi oldala kettős**. Ez a kettősség a következő gondolatokban fogalmazható meg:

- ☺ minden egyes gyermek számára **közvetítjük** a társadalom szempontjából elfogadott **értékeket**. Tesszük ezt úgy, hogy azok szükségletként beépülve a majdani magatartásuk szabályozója legyen
- ☺ eközben a gyermekekben rejlő **értékek kibontakoztatását** úgy segítjük elő, hogy azok a jövőben egyéni életvezetésükben, és a társadalom számára egyaránt értékessé váljanak.

De vajon ez a két oldal hogyan hozható összefüggésbe? Vajon hogyan nyerhető meg a gyermek arra, hogy viselkedése során a társadalmilag értékeset válassza? Egyáltalán van-e ellentmondás a fentiekben, vagyis

- az értékek **kibontakoztatása** és a **közvetítése**, valamint
- az **egyéni** és a **társadalmilag** hasznos értékek között?

A fenti kérdések különösen fontosak az óvodás gyermek szempontjából, hiszen életkorából adódóan nehezen győzhető meg egy érték társadalmi fontosságáról. De arról is nehezen győzhető meg, hogy melyik értékes viselkedést válassza egy szituációban, mit válasszon csakis azért, mert az majdan a saját jövő életvezetése szempontjából hasznos lesz számára.

A fenti kérdések között még sincs ellentmondás. Nincs azért, mert az **értékek** átszarmaztatását, **közvetítését** úgy tudjuk, és úgy célszerű végezni az óvodai nevelés folyamatában, hogy azok **egybeessenek** az óvodás **gyermek szükségleteivel**.

Példaként szeretném említeni a kultúrált étkezés alakítását.

Nyilván ezt az értékes viselkedésformát a gyermek azon étkezési szükséglete vonatkozásában érdemes alakítani, amikor ez a szükséglete jelentkezik, vagyis amikor éhes, éhségét csillapítja. Ekkor érdemes megerősíteni a helyesen végzett cselekvést, továbbmenve ekkor ösztönözhetjük az evőeszközök megfelelő használatára is, és/vagy akár véleményt mondhatunk arról.

Ebben a szituációban a gyermek **táplálkozási szükségletei** kielégítése során, ahhoz igazodva lehetett megtámogatni az **értékes viselkedést**. Ilyenkor könnyebben terelhető a társadalmilag elfogadott, a hasznos, az értékes felé, s eközben /közvetíthetünk/, tudatosíthatunk az értékesnek tartott viselkedésformát is.

Az előző példa ugyanakkor megmutatja azt is, hogy mi mindent **tanulhat meg** a gyermek ebben a **természetes élethelyzetben**. Megtanulhatja az eszközök fogását, kés használatát, ismereteket szerezhet a kultúrált étkezés szokásairól.

A fenti példa csupán egyetlen területen mutatta ki az értékes viselkedés alapozását és egy gyermeki szükséglet egybeesését. Lehet-e, és mikor a szükségletek kielégítésére alapozott érték-beépülést tudatosan felhasználni az óvodai nevelésünk folyamatában? Akkor lehetséges:

- ☺ ha **adódnak** olyan alkalmak, jelentkeznek olyan aktuális gyermeki szükségletek, amelyeket a pedagógus észrevesz,
- ☺ ha az óvodapedagógus hajlandó arra, hogy azokat „befogja” az **értékek beépítése** céljából,
- ☺ ha nem adódnak ilyenek alkalmak, akkor az óvodapedagógus esetleg olyan feltételeket **teremthet**, amelyek felszínre hozzák ezeket,
- ☺ ha használja a **megerősítő vagy az elutasító hatásrendszert**, és ezáltal igazodást, orientálódást idéz elő a gyermekben a helyes, az értékes viselkedés választásának irányába. Ez egyben tanulás is.

A fentiekből kitűnik, hogy **ÉRTÉKként azokat tiszteljük, amelyek tudatosult szükségletek, és amelyek mind a társadalom, mind az egyén későbbi életvitele számára hasznosak.**

Az egyes értékek ténylegesen akkor válnak hasznossá, ha adott helyzetben a már beépült értékek belső szükségletként funkcionálva képesek az egyén magatartását helyes irányba befolyásolni.

Az értékek beépülése mindig **tanulási folyamat**ként kezelhető.

Fontos tudni, hogy melyek azok a jövő számára hasznos értékek, amelyek alapozása kihívást jelent már az óvodai nevelés folyamatában is.

A **legfontosabb érték**, amely alapozása az óvodai élet során is meg kell jelenjen **az alkotó életvezetés megalapozása.**

Ennek az értéknek a beépülése azért fontos, mert mind az egyén számára, mind pedig a társadalom szűkebb vagy tágabb szociális közege számára hasznos. Hiszen a **társadalomnak**, és az egyénnek az a fontos, hogy egyénileg is boldogulni tudjon úgy, hogy ugyanakkor elősegítse közvetve vagy közvetlenül a társadalom boldogulását is. Ugyanis a sikeres egyének vihetik a társadalmat előbbre a fejlődés útján.

Az **egyén önálló életvitelében** éppen az alkotó, a konstruktív életvezetésre lesz szüksége. Számos esetben kerül döntés elé, problémákkal találkozik, amelyek megoldásához az eddig megszerzett tapasztalataiból és viselkedés-repertoárjából kell kiválogatnia a kellőt, az arra vonatkozót.

Néhány példával szeretném megvilágítani a fenti gondolatot. Néhány gyermeki szükségletből válogatok olyanokat, amelyek előhívják az alkotó életvezetés értékének megalapozhatóságát is.

Ha egy gyermek játszani kíván, amelyben **társra** van **szüksége**, akkor ösztönözhetjük őt arra, hogy önmaga keresse - találja meg a társat játékához. Kérje fel úgy a társát játékra, hogy minél előbb elérhesse célját. Ekkor maga – magának kell megtalálnia,

kihez – kihez a legmegfelelőbben szóló, hívó, invitáló kifejezést. Ebben az esetben a **szociális, társas szükséglet** jelentkezését elégitette ki a gyermek önmaga számára alkotó módon. Az ilyenfajta megoldás már alapozza legfőbb nevelési értékünket is. Ekkor a legfőbb nevelési érték egyik elemét, az egyfajta **szociális érték** beépülését is elősegítettük. Nevezetesen lehet az udvarias kérés, vagy segítségkérés.

A fenti példa egy természetes **élethelyzet** is egyben, amelyben tapasztalatot szerez, és ez későbbi viselkedésére hatással lesz. Ugyanis **megtanulja**, hogy melyik gyermek csatlakozik szívesen az adott játékhoz, megtanulja azt is, hogy milyen invitáló kifejezések lesznek eredményesek, stb. Ebben a helyzetben a szociális alkalmazkodásról szerez tapasztalatot, s eközben **alkotó módon** tanul.

A második példát az **esztétikum iránti szükségletből** veszem. Ha például látjuk, hogy óvodásunk rendezgeti a babaszoba berendezését, terítőt, virágvázát helyez az asztalra, megigazítja a baba ruháját, esetleg átrendezéshez készülődik, látni rajta a tervezetést, - meg kell erősítenünk ebbéli tevékenységében. Elfogadó, ösztönző szavainkkal adjunk módot, hogy kielégíthesse vágyát, segítsük elő, hogy ezt önállóan, saját elképzelései szerint tehesse meg, erősítsünk meg minden tetszetős, harmonikus elrendezést.

Ekkor eleget tettünk a következőknek: kielégítést nyert az esztétikum iránti szükséglete, amelyet **alkotó módon élt meg**, és eközben az **esztétikai értékek** beépülését is elősegítettük.

Ebben a játékhelyzetben is **szerzett tapasztalatokat**. **Kipróbálta**, hogyan lesz szebb az elhelyezés, miközben rájöhett arra is, hogy nem érdemes olyan sok virágot tenni a vázába, mert felborul. Nem érdemes úgy elhúzni az asztalt, hogy azon tárgyak legyenek, mert nehezebb is, és lepotyoghatnak róla. A szekrény és a fal közé nem fér be az ág. Ha egy helyre zsúfolja a bútorokat, több hely lesz, de nem szép az elrendezés. Stb. Saját tapasztalatai eredményeként, saját elgondolása alapján **tanult** az adódó élethelyzetben. Alkotó életvezetését alapoztuk, miközben belső indítatásból történt mindez, és önmagától tanult. Tanulásának alapelemeit természetesen a korábban szerzett tapasztalatok, minták szolgáltatták, amelyeket önmaga sajátosan újszerű módon hozott létre.

De fontos megjegyezni, hogy ha ennek az értéknek beépülése is alkotó tevékenységek folyamatában történik, akkor ebben az esetben is legfőbb nevelési értékünk megalapozásán fáradozunk.

A fentiekből látható (kiemeléssel tettem felhívó jellegűvé), hogy az értékek és a gyermeki szükségletek összefüggésbe hozhatók. Ugyanakkor az is észre vehető, hogy a legfőbb nevelési érték magába foglal egy sor olyan értéket, ami elősegíti annak megvalósulását. A következőkben kiegészítem további értékekkel azokat, amelyek a fenti példákban tetten érhetőek voltak. Ezekben természetesen nem csak óvodai vonatkozásúak szerepelnek. Ilyenek például:

- * **az egészség értéke** - amely megmutatkozik az egészséges életmódban, a táplálkozásban, a testápolásban, testedzésben, a szexuális értékekben
- * **az érzelmi értékek** - vonzalom, szeretet, barátság, szerelem, elfogadás, megértés, kedvesség
- * **a szociális értékek** - szülői, testvéri, baráti, házastársi, lakótársi, kollegiális kapcsolatok, tisztelet, tolerancia
- * **a társadalmi értékek** – munka, foglalkozás, hobby
- * **gazdasági értékek** – anyagiak beosztása, gyarapodás, takarékoság, előrelátás
- * **az intellektuális értékek** - tudás, problémaérzékenység, intelligencia, bölcsesség
- * **az esztétikai értékek** - szép, harmonikus, arányos, célszerű
- * **az erkölcsi értékek** - jó, erkölcsös, humánus, hazafias.

Ha a fenti értékeket úgy segítjük beépülni, hogy azok alkotó módon tudjanak megvalósulni, akkor azok a legfőbb nevelési értékünket hivatott megalapozni.

A következő felsorolásban néhány, az *alkotó életvitelt előhívó*, elősegítő *lehetőséget* kívánok bemutatni. Ilyenek:

- a motivált állapot, a kíváncsiság felkeltése és fenntartása, az érdeklődés kielégítése,
- az alkotás lehetősége és az általa keltett örömezés, a kompetencia megélése, az önálló felfedezés, maga az alkotás, a próbálkozás,
- az eredmény sikerének, kudarcának, tévedésének lehetősége és szabadsága,
- a problémaérzékenység, a döntőképesség, a sikerélmény és a sikerorientáltság biztosítása,
- a kitartásra és az önállóságra ösztönzés,
- az elfogadás, a megértés, az odahajlás biztosítása, az önbizalom megtámogatása.

A fenti példák alkalmával a látható kiemelések tehát arra szolgáltak, hogy az alkotó életvitel megalapozása számos érték alkotó módon való beépülése során történik. Ugyanakkor az a másik cél is vezérelt, hogy az Olvasó számára szemléletessé tegyem az emberi *szükségletek* és a nevelés során beépítendő *értékek* összefüggését.

Az alábbi táblázat ennek az összefüggésnek megláttatását rendezett, áttekinthető formában szolgálja.

Az alábbi táblázatban a *bal és a jobb oldal* egyes elemei között *összefüggés* található. Ezt jelenítettem meg az előző példák során kiemeléssel is.

A kapcsolatok azonban nemcsak a bal és a jobb oldal között találhatók meg. Mindegyik elem egy-egy dominanciát tükröz. Ugyanakkor az *egyes elemek magukban hordozzák* annak magasabb rendű kategóriájának vonatkozásait is.

A következő példa ezt hivatott bemutatni.

A *tudás* benne rejlik akár a tisztálkodás szokásában – amely egyben az *egészséges élet értéke is*, ugyanakkor *biológiai szükségletként is jelentkezik*. Ugyanígy a társak megválasztásában (*szociális érték, szociális szükséglet*), vagy akár az önbecsülésben is (*elismerés, megbecsülés szükséglete, szociális érték*) és folytathatnám tovább, akár a szükségletek, akár az értékek oldalát követve.

Emberi szükségletek

biológiai és fiziológiai szükséglete: aktivitás szükséglete, táplálkozás, ürités, mozgásigény, jólét és kellemesség érzése...

biztonság szükséglete: szeretet, tevékenység lehetőségének igénye, áttekinthetőség igénye, megszokottság, ritmikus ismétlődés igénye...

szociális, társas szükséglet: szeretet, meghitt kapcsolatra való igény, társigény, együttes élmények átélésének vágya...

tisztelet szükséglete: elismerés, az elfogadás, a megbecsülés, büszkeség iránti igény, sikerélmény átélésének vágya, buzdítás igénye...

tudás, megértés, szépség iránti szükséglet: kíváncsiság, érdeklődés kielégítésének vágya, tudásvágy, intellektuális élmény iránti vágy...

esztétikai szükséglet: szépség iránti vágy, kellemességre, harmóniára, arányosságra való vágy...

önmegvalósítás szükséglete: önkifejezés, önállóság vágya, szabad tevékenység és alkotás vágya, a felfedezés, a tudás vágya...

Értékek

* **biológiai értékek:** egészség értéke, szexuális értékek...

* **érzelmi értékek:** vonzalom, szeretet, barátság, szerelem, elfogadás, kedvesség...

* **szociális értékek:** szülői, testvéri, baráti, házastársi, lakótársi, kollegiális stb. kapcsolat, tolerancia, empátia...

* **gazdasági értékek:** takarékoság, beosztás, megfontoltság, tervszerűség s...

* **a társadalmi értékek** – munka, foglalkozás, hobby, társadalmi megbízatások, vállalatok.

* **intellektuális értékek:** a tudás, probléma-érzékenység, felfedezés, alkotóképesség, előrelátás, hobby, intelligencia...

* **esztétikai értékek:** szépség, harmónia, arányosság, kellemesség...

* **erkölcsi értékek:** jóság, udvariasság, tisztelet, hazafiság, humanisztikus értékek...

Ha elgondolkodunk ezen, számos más példa is eszünkbe jut. Továbbfűzve a gondolatot, szeretném megosztani a következőket is.

Életünk társának kiválasztásában is benne rejlik minden addigi tapasztalatunk, tudásunk. Például ismerjük saját életünk, ismerjük önmagunk vágyait, ismerjük jó és rossz tulajdonságainkat, amelyekkel tudunk, vagy nem tudunk elviselni bizonyos személyiség-tulajdonságokat. Tudjuk, milyen adottságokkal rendelkező egyén tetszik nekünk. Ez a tudás szelektál, nyomatékosít, esetleg elutasít, de mindenképpen befolyásolja a társ keresését és a kiválasztását.

Összefoglalva:

A szükségletek és az értékek összefüggése arra inspirálhatja az óvodapedagógust, hogy az egyes szükségletek kielégítése során építse be a társadalom számára elfogadott értékeket. Ugyanakkor gondolhat a legfőbb nevelési érték, az alkotó életvezetés magalapozására is.